

Фердман Г.П.

Інститут Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія»

КОРУПЦІЯ ЯК ОДНА З ГОЛОВНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

Стаття присв'ячена дослідженню корупції як однієї з головних загроз національній безпеці України, розглянуто світовий досвід боротьби з корупцією різних країн світу та визначено основні пропозиції по її ефективному попередженню, запобіганню та викоріненню в українському контексті.

У статті з'ясовано, що корупція в своїй основі немає нічого спільного з етичними стандартами, з таким поняттям як людська совість, тобто розумінням ставлення до добра і зла. Корупція породжує у психології громадян відчуття безсилля, беззахисності перед державою, її окремими інститутами, посадовими та службовими особами. Морально-психологічні наслідки корупції проявляються в тому, що вона є потужним фактором деморалізації суспільства, девальвації моральних цінностей, нищить духовні та моральні устої, тобто стає основним чинником загрози національній безпеці держави.

У статті доведено, що: вищезазначена ситуація зумовлена, насамперед, малоефективним поступом на шляху руйнування корупційних схем, які стали невід'ємним атрибутом владних інституцій і переходять у «спадщину» від уряду до уряду; корупція та корупційна злочинність на сучасному етапі стають не лише одним з основних джерел соціальної напруженості в суспільстві, а й перешкодою на шляху здійснення соціально-політичних та економічних реформ, а отже, реалізації життєвоважливих інтересів України загалом; з огляду на складність корупції, її масштабність та надзвичайну різноманітність проявів, цей феномен постає як безпосередня загроза національній безпеці.

У статті коротко розглянуто корупцію в секторі безпеки, яка є однією з ключових загроз національній безпеці та доведено, що: державний сектор безпеки є особливо вразливим для різного роду корупційних махінацій; правовий нігілізм, корупція, а не моральна культура, стали нормою діяльності державних структур, що різко знизило якість державного управління і контролю. Більшість з цих проблем можливо вирішити за умови ефективного використання історичного досвіду інших держав, який може бути ефективно використаний і в нашій країні, удосконалюючи систему протидії корупції.

Ключові слова: Національна безпека, корупція, держава, сектор безпеки, боротьба з корупцією.

Постановка проблеми. В Україні корупція не повною мірою розглядається, як один із найважливіших факторів, що загрожує національній безпеці держави, негативно впливаючи на ефективність управління державних органів, підриваючи довіру народу до влади. Звичайно, незаперечним є факт, що найбільшим ризиком для будь-якої країни є втрата державності. І це, на наш погляд, не є перебільшенням, адже, якщо вплив корупції на ключові сфери є визначальним, якщо корупційні способи вирішення державних справ стають домінуючими, тоді держава стає приреченою.

Наслідками корупції можуть бути: втрата країною політичних та економічних позицій на міжнародній арені; погіршення її іміджу; перешкоди у вступі в авторитетні та престижні міжнародні організації або виключення з них; міжнародна ізо-

ляція та застосування міжнародних санкцій; скорочення чи навіть повне припинення зовнішніх інвестицій. Зрештою – країна з високим рівнем корупції «котиться» на узбіччя світового розвитку.

Наслідки від корупції в середині країни є руйнівними і небезпечними, передусім, у соціальній сфері, де поглиблюється соціальна нерівність громадян, збільшується соціальна напруга в суспільстві [1].

Корупція та корупційна злочинність на сучасному етапі державотворення стають не лише одним з основних джерел соціальної напруженості в суспільстві, а й перешкодою на шляху здійснення соціально-політичних та економічних реформ, а отже, реалізації життєво важливих інтересів України загалом. З огляду на складність корупції, її масштабність та надзвичайну різно-

манітність проявів, цей феномен постає як безпосередня загроза національній безпеці. На державному рівні корупція прямо або опосередковано визнається однією з реальних загроз національній безпеці України у наступних основних сферах:

1) у сфері державної безпеки через її поширення в органах державної влади та зрощення бізнесу і політики;

2) у внутрішньополітичній сфері через порушення з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина;

3) в економічній сфері через переважання в діяльності управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними.

Водночас, як свідчить практика, корупція є реальною загрозою національній безпеці України і в інших сферах таких як: зовнішньополітична, науково-технологічна, воєнна, соціальна, гуманітарна, екологічна, інформаційна, і інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що базові основи державно-управлінських підходів щодо визначення сутності корупції пронизує сьогодні всі сфери суспільного життя, розробляються в роботах українських вчених М. М. Логунової, М. І. Мельника, Є. В. Невмержицького, Н. Р. Нижник, І. І. Нинюк, В. М. Олуйка, Л. А. Пашко, М. І. Пірен, В. А. Ребкала, І. В. Розпутенка, С. М. Серьогіна та інших, але не зважаючи на вищезазначене проблема корупції в Україні залишається не вирішеною та актуальною.

Постановка завдання. Метою статті є системне дослідження впливу корупції на національну безпеку України з висвітленням апробованого світового досвіду боротьби із корупцією та наданням основних пропозицій по її ефективному попередженню, запобіганню та викоріненню в українському контексті.

Виклад основного матеріалу. Корупція стає одним із основних чинників роздвоєння суспільства, умовно кажучи, на офіційне і неофіційне, внаслідок чого в рамках суспільства паралельно співіснують дві соціальні підсистеми: одна з них базується на правових та моральних засадах, інша – на використанні протиправних засобів. У такому контексті корупцію можна визнати тінню офіційної (легітимної) влади, а частину влади, уражену корупцією, – тіньовою владою. Якщо оцінювати стан справ в Україні з цієї позиції, то слід зазначити, що співвідношення офіційної і неофіційної підсистем свідчить про надзвичайно небезпечну ситуацію, що склалася в нашій державі.

Теоретико-методологічну основу будь-якої концепції складає система понять. Згідно статті 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» (із змінами) **національна безпека** - захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, **боротьби з корупцією ...** [2].

Боротьба з корупцією не є галузевою реформою. Вона матиме вплив на всі сфери життя суспільства, але потребує системних інституційних змін, які врешті решт мають змінити суспільну свідомість. Лише нульова толерантність до корупції дозволить запровадити нові стандарти поведінки для держслужбовців і відновить довіру до державних інституцій. Сучасний стан розвитку системної корупції в Україні потребує докорінних змін в організації протидії корупції.

Відповідно до вищезазначеного коротко зупинимось саме на боротьбі з корупцією. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови чітко виписано, що корупція – це пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення. Підкупність, продажність урядовців і громадських діячів. Виходячи з вищевикладеного, можливо зробити висновок, що під корупцією слід розуміти аморальне явище, яке охоплює цілеспрямоване здійснення або нездійснення будь-якої дії при виконанні службових обов'язків, вимагаючи та приймаючи при цьому, насамперед, незаконні матеріальні стимули.

Жодна із соціально-політичних і економічних систем не мала, не має і не може мати повного імунітету від корупції – змінюються лише її обсяги та прояви, а також можливості її впливів на соціальне життя. Корупція буде існувати доти, доки буде існувати публічна влада. Відмінність різних держав у цьому плані полягає не у наявності чи відсутності корупції як такої, а в її масштабах, характері корупційних проявів, впливі корупції на економічні, політичні, правові та інші соціальні процеси. Завжди знайдуться несумлінні чиновники, які прагнутимуть у приватних цілях скористатися можливостями публічної влади [1].

На наш погляд коли суспільство піддано тотальній корозії корупції, де розхитується безпека держави, особлива роль, як чинника стримувань цього негативного явища, належить моральній культурі державних службовців та посадових

осіб місцевого самоврядування, де одним з основних завдань є етичні підходи у вирішенні будь-яких управлінських завдань.

В умовах агресії з боку інших держав особливу загрозу становить корупційний вплив (як прямий зовнішній вплив, так й завуальований, що здійснюється через внутрішніх агентів) на військову безпеку держави, наслідком чого є зростання воєнних видатків держави (через «зайві» витрати в сфері купівлі та продажу зброї або укладання завідомо не вигідних чи нереальних контрактів щодо озброєння збройних сил тощо), розпродаж зброї і військового обладнання, завідомо невдалі «спроби» реформування різних галузей оборонної сфери та доведення до занепаду збройних сил окремими корумпованими посадовцями тощо.

Корупція в секторі безпеки є однією з ключових загроз національній безпеці. Адже недоброчесність та корумпованість людей в погонах підбивають рівень довіри суспільства і міжнародних інституцій до усього силового блоку України, не дозволяють ефективно забезпечувати безпеку громадян, загрожують демократичному врядуванню та фундаментальним принципам існування держави у сучасному світі, а отже, посилюють внутрішню вразливість держави від впливу потенційних викликів безпеки.

Крім того, корупція підриває ефективність і економічність збройних сил та стосується співробітників всіх рівнів сектора безпеки і оборони, і може виражатися в таких формах, як: крадіжка, вимагання, хабарництво і кумівство. Чинники, такі як: відсутність прозорості (культура секретності), оперативна терміновість, відсутність механізмів контролю та відсутність адекватних правил і нормативів, можуть створити атмосферу, схильну до корумпованої поведінки фінансових та інших джерел.

Як показує практика, саме державний сектор безпеки є особливо вразливим для різного роду корупційних махінацій внаслідок, перш за все, своєї «закритості» від прямого громадського та парламентського контролю, а також внаслідок обмеженого доступу до інформації щодо життєдіяльності останнього. А тому вкрай важливо, щоб будь-які дії керівників структур сектору безпеки, які є потенційно корупційно небезпечними, були максимально прозорими, прогнозованими, ефективними та адекватними.

Удосконалюючи систему протидії корупції в Україні, доцільно враховувати міжнародний досвід боротьби з корупцією в секторі безпеки, який може бути ефективно використаний і в нашій

країні. Тому, коротко розглянемо досвід боротьби з корупцією в деяких країнах світу.

Японські підприємці не просто бояться корупції, вони її дуже не люблять. ... зараз закони чітко регламентують фінансування державних службовців і політиків. Зокрема, «Моральний кодекс японського службовця» чітко регламентує, що може й чого не може робити чиновник [3].

У США корупціонерам загрожує тюремне ув'язнення до 15 років або штраф, розмір якого утричі перевищує розмір хабаря. Штраф та позбавлення волі чекає на чиновників-корупціонерів у Казахстані, Франції та Данії. У Португалії чиновникам-корупціонерам загрожує до 8 років в'язниці, в Польщі – від 10 до 12 років позбавлення волі, в Канаді – до 14 років в'язниці. В Італії чиновників за корупційні злочини можуть посадити на 4–12 років, конфіскувати майно і заборонити займати посади в системі держслужби. Аналогічне покарання, тільки з іншими тюремними термінами, в Німеччині, Фінляндії. У Великій Британії за корупційні злочини карають позбавленням волі на строк до 7 років, а також позбавленням права займати державні посади на 7 років.

У Китаї за корупцію можна потрапити до в'язниці на 10–12 років або довічно, а за корупцію в особливо великих розмірах – якщо сума крадіжки або хабаря перевищує 3 млн юанів – смертна кара. У Таїланді серед покарань також тюремне ув'язнення на 5–20 років, за злочини в особливо великих розмірах – смертна кара. У В'єтнамі смертну кару застосовують, якщо сума розкрадань перевищує 500 млн донгів, а сума хабаря понад 300 млн.

В ОАЕ та Саудівській Аравії чиновників-корупціонерів саджають у в'язницю довічно, в окремих випадках можуть і руки відрубати. В Ірані за корупцію або смертна кара, або відрубання рук [4].

В Туреччині за зловживання владою загрожує до 12 років в'язниці. Законодавство Франції передбачає покарання за хабарництво у вигляді позбавлення волі до 10 років. А за зловживання владою там можна сісти на 5 років. Щоправда, штрафи там також космічні і максимально можуть присудити більш ніж мільйон доларів. У Німеччині чиновника можуть засудити до п'яти років позбавлення волі, а от суддю вже до 10 років. Також посадовців там звільняють з роботи за хабарництво.

Цікава система працює у Фінляндії. У них відсутнє спеціальне антикорупційне законодавство. Корупція там розглядається просто як частина

кримінального правопорушення. Хабарникам там також загрожують штрафи та максимум до чотирьох років позбавлення волі [5].

Корупція – це чудовисько, яке здолати майже неможливо. Вона є всюди. Питання в тому, до якого рівня і за який термін її можна знизити. У нас багато хто вважає, що корупцію можна знищити цілком за 5 років. Якби можна було розстрілювати та саджати тисячами. У відповідь на це ви мусите знати ще один історичний факт. Під час Великої французької буржуазної революції на площах злодіям публічно рубали руки. І поки народ дивився на це дійство, в натовпі шурували кишенькові крадії, зрізаючи в роззяв гаманці.

Насправді, головний рецепт у здоланні корупції – не репресії, а цілий комплекс системних заходів, включно з підвищенням зарплат чиновникам (як в Сингапурі), пропагандою у ЗМІ й головне – відмовою «простих громадян» брати участь в корупційних схемах [6].

Зараз в Україні йде війна і дуже багато людей виїхали за кордон. В основному це жінки та діти – майбутнє нашої країни. Після закінчення війни вони повинні мати мотивацію повернутись до дому, в Україну, а це буде можливо лише за створенням відповідних умов для відбудови і розвитку держави. Одною з таких головних умов є подолання корупції на всіх рівнях.

Саме тому, з урахуванням вищезазначеного можливо надати основні пропозиції по ефективному попередженню, запобіганню та викоріненню корупції в Україні:

1. Дієва антикорупційна стратегія повинна бути логічно вибудованою цілісною системою, яка може складатись із взаємозалежних елементів, серед яких, насамперед повинні бути: ефективне антикорупційне законодавство та його безвняткове виконання; автономний (незалежний) спеціальний державний орган по боротьбі з корупцією; сталий економічний розвиток країни; нетерпимість корупції з боку населення держави, залучення його до участі у реалізації державної антикорупційної політики.

2. З урахуванням того, що корупцію в Україні слід усвідомлювати як загрозу національній безпеці – необхідно переглянути та скоригувати антикорупційну стратегію України.

3. Забезпечити постійний антикорупційний моніторинг найуразливіших у плані корупції ділянок, в тому числі сектору безпеки, запровадити процедури регулярної перевірки на добросовісність та моніторингу способу життя державних службовців та посадових осіб керівної ланки сектору

безпеки, зокрема через співставлення їхнього способу життя із задекларованими майном і статками, а також запровадження якісно нової системи рекрутингу кадрів силових структур.

4. Досвід розвинених країн показує, що антикорупційне законодавство повинно передбачати найсуворіші покарання за корупційні злочини, дорівняти корупцію до державної зради, максимально великі штрафи і терміни ув'язнення, заборону професійної діяльності на майбутнє, позбавлення пенсії та соціальних пільг, а конфіскація коштів та майна, набутих злочинним шляхом, відбувається незалежно від їхнього кінцевого власника тощо, а відповідальність за вчинення корупційних діянь є невідворотною і не має строку давності.

5. Максимально широке оприлюднення, прозорість та комп'ютеризація окремих процесів прийняття управлінських рішень у тому числі і секторі безпеки (насамперед, щодо бюджетного планування, державних закупівель, аудиту, добору, атестації та призначення керівних кадрів) дозволить вивести їх із зони корупційних ризиків, а також позитивно позначиться на загальному іміджі силових структур.

6. Створити стандарти та норми (або регулятори етики) – принципи та механізми, які визначають дії органів державної влади і місцевого самоврядування, їх керівників так і посадових осіб (закони, кодекси етики тощо). Їх діяльність має бути максимально повно і точно визначена, врегульована, регламентована з тим, щоб упередити можливість з будь-яких причин завдати шкоди особі, суспільству або державі.

7. Високий патріотизм і професіоналізм державних службовців всіх ланок, які виявляються, зокрема, в їхній діяльності виключно в інтересах суспільства, а не окремих олігархічних кланів і в умовах максимально допустимої відкритості, формування, розвиток та раціональне використання на всіх управлінських рівнях кадрів з високим рівнем моральної культури, здатних компетентно і відповідально виконувати управлінські функції, впроваджувати новітні технології, сприяти інноваційним процесам відповідно до потреб розвитку держави.

Висновки. Таким чином, з урахуванням вищезазначеного, можливо зробити наступні основні висновки:

1. Корупція сьогодні залишається надзвичайно серйозною політичною та соціальною проблемами в Україні, підриваючи при цьому рівень національної безпеки держави.

2. Ефективна протидія корупції в Україні, крім наявності відповідної політичної волі, вимагає належного законодавчого забезпечення, формування дієвої системи державних органів, забезпечення належного координування формування та реалізації антикорупційної політики, превентивні заходи запобігання корупції, а також її мінімізації.

3. У своїй основі український народ залишається позитивно зорієнтованим, здатним до соціальної солідарності, спраглим правди й справедливості, не сприймає жорстокості і безсоромності,

відчуває межу між морально дозволеним і недозволеним, між добром і злом і не втратив почуття краси і потреби в ній. На нашу думку, тут закладений основний соціально-етичний резерв, який допоможе подолати корупцію, тобто зміцнювати національну безпеку держави [7, с. 133].

Перспективами подальших досліджень вважається доопрацювання та розробка нових пропозицій по боротьбі з корупцією на всіх рівнях з наданням пропозицій в керівні документи державного рівня.

Список літератури:

1. Мельник М.І. Корупція: сутність, поняття, заходи протидії: монографія. К.: Атіка, 2001. 304 с.
2. Закону України «Про основи національної безпеки України» (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>
3. Надзвичайний і Повноважний посол Японії в Україні пан Тоїчі Саката розповів про секрети «японського чуда» URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24431604.html>
4. Від штрафу до відрубання рук: як у світі карають чиновників-корупціонерів. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/07/29/infografika/svit/shtrafu-vidrubuvannya-ruk-yak-sviti-karayut-chnovnykiv-korupczioneriv>
5. Смертна кара та захмарні штрафи: як карають за корупцію в різних країнах. Волинські новини. Перше інформаційне агентство. 28.02.2024. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/smertna-kara-ta-zakhmarni-shtrafy-ia-karaiut-za-koruptsiuu-v-riznykh-krayi/>
6. Боротьба з корупцією в Китаї: міфи і реальність. URL: <https://tribun.com.ua/55902>
7. Розвиток культурного потенціалу державних службовців в Україні: наукові праці / За заг. ред. В. А. Ребкала. К.; Житомир: Полісся, 2002. 244 с.

Ferdman H.P. CORRUPTION AS ONE OF THE MAIN THREATS TO THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

The article is devoted to the study of corruption as one of the main threats to the national security of Ukraine, the global experience of combating corruption in various countries of the world is considered, and the main proposals for its effective prevention, prevention and eradication in the Ukrainian context are identified.

The article found out that corruption basically has nothing to do with ethical standards, with such a concept as human conscience, that is, the understanding of the attitude towards good and evil. Corruption creates in the psychology of citizens a feeling of powerlessness, defenselessness before the state, its individual institutions, officials and officials. The moral and psychological consequences of corruption are manifested in the fact that it is a powerful factor of demoralization of society, devaluation of moral values, destroys spiritual and moral foundations, that is, it becomes the main factor of threat to the national security of the state.

The article proves that: the above-mentioned situation is caused, first of all, by ineffective progress on the path of destroying corruption schemes, which have become an integral attribute of power institutions and are passed down from government to government as a «legacy»; corruption and corrupt crime at the current stage become not only one of the main sources of social tension in society, but also an obstacle to the implementation of socio-political and economic reforms, and therefore to the realization of the vital interests of Ukraine in general; given the complexity of corruption, its scale and extraordinary variety of manifestations, this phenomenon appears as a direct threat to national security.

The article briefly examines corruption in the security sector, which is one of the key threats to national security, and proves that: the state security sector is particularly vulnerable to various types of corruption machinations; legal nihilism, corruption, and not moral culture, became the norm of state structures, which sharply reduced the quality of state management and control. Most of these problems can be solved under the condition of effective use of the historical experience of other countries, which can be effectively used in our country, improving the anti-corruption system.

Key words: National security, corruption, state, security sector, fight against corruption.